

Asutawa Kogu

3. istungjärk. **Protokoll nr. 118 (21).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 23. märtsil 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 98 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, põllutöominister **Th. Pool**, rahaminister **J. Kukk** ja haridusminister **K. Trefiner**.

P ä e w a k o r d:

1. Määrus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus — II lugemisel.

2. Riigikaitse komisjoni ettepanek Asutawa Kogu poolt komisjonile läbiwaatamiseks antud soowiawalduse kohta sõjatrükkikontrolli ärakaotamise asjus.

3. Seisuste kaotamise seadus — seadusandliku komisjoni ettepanek.

4. Kinnitusameti seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

5. Kinnitusnõukogu seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Westholm**.

Sekretäri kohal abisekretäär **H. Raudsepp**.

Koosolek algab kell 5.30 min.

Juhataja **J. Westholm**: Awan Asutawa Kogu koosoleku.

1. Määrus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Piiskar** (loeb): Määrus Wabariigi Walitsuse õiguste kohta riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade asjus.

Juhataja **J. Westholm**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Piiskar** (loeb): Wabariigi Walitsusele antakse ajutiselt ministriumide ja neile alluwate asu-

tuste koosseisude muutmise ja palkade normeerimise õigus, kusjuures temale ülesandeks tehakse hiljemalt 30. aprilliks s. a. kokku seada ja Asutawale Kogule ette panna kõigi riigiteenistuses olewate isikute kohta käiw palgaseaduse eelnõu.

Töö-hoolekandeminister **A. Palwadre**: Rahaasjanduse komisjoni poolt ettepanud kujul ei ole see määruseelnõu mitte wastuwõetaw. Wabariigi walitsemise ajutise korra järele on Asutawal Kogul õigus oma kõrget wõimu teostada seaduste andmise teel ja ülesannete ja juhtnööride andmisega Wabariigi Walitsusele. Mõlemite teede kohta on isesugune kord, mis aga rahaasjanduse komisjon ühtlustada tahab. Ettepaneku esimene pool on seadusandlik määrus, teine pool aga teatud ülesannete äramääramine Wabariigi Walitsusele. Ma ei tea mitte, missugustel motiividel rahaasjanduse komisjon selle segamise printsibiga on walmis saanud, kuid arwan, et Asutawal Kogul ei ole mingisugust põhjust seda segamise pretsedenti luua. Ma leian, et ettepaneku teine pool, mis sisaldab eneses ainult ülesannet Wabariigi Walitsusele, peaks täiesti wälja jäetama ja siis kujuneks määrus järgmiselt: „Wabariigi Walitsusele antakse ajutiselt ministriumide ja nendele alluwate asutuste koosseisude muutmise ja palkade normeerimise õigus.“

See on ainult seadusandlik määrus ja seda wõiks kolmel lugemisel läbi wiia ja vastu wõtta.

Siis on rahaasjanduse komisjoni ettepanekus wälja jäetud, et Wabariigi Walitsusel õigus on koosseise kinnitada. Mispärast seda on tehtud, ei tea ma. Kuid juhin tähelpanu selle peale, et seda kinnitamist tingimata tarwis on, missuguse ettepaneku ka teen. Koosseisud, mis muudetud saawad, peawad ka kinnitatud saama. Ma ei näe põhjust, mispärast Wabariigi Walitsusele antakse õigus ametkondade koosseisu ainult muuta, aga mitte kinnitada. Ma leian, et see seisukoht Asutawale Kogule mitte wastuwõetaw ei ole, kus juhtnöörid ja seadusandmine ühtlustatud on, ja sellepärast ei ole järelikult ka rahaasjanduse

kommisjoni ettepanek mitte wastuwõetaw. Kui rahaasjanduse komisjon tarwilikuks peab Wabariigi Walitsusele ülesandeid teha, siis wõib ta, kui seaduseelnõu III lugemisel wastu on wõetud, wastawa ettepanekuga esineda. Pean tähendama, et rahaasjanduse komisjoni poolt ette pandud kujul ka ülesanne Wabariigi Walitsusele wastuwõetaw ei ole. Kuid sellest wõib kõneleda pärast määruse wastuwõtmist, kui ülesande ettepanek tehakse. Praegu sellest pikemalt rääkida oleks ülearune.

K. Wirma (sd.): Wabariigi Walitsuse poolt esitati kawa, millega tahetakse korraldada riigiteenijate palka ja neid palkasid muuseas ka tõsta. See seaduskawa aga, mis walitsuse poolt esitati, ei ulatanud nende peale, kelle palgad eriseaduse järele kindlaks on määratud. Nii jääksid selle seaduse järele wälja Asutawa Kogu liikmed, Wabariigi Walitsus ise, riigi kontrollnõukogu ja Riigikohtu liikmed, kooliõpetajad ja wist ka sõjawäeametnikud. Kui aga sõjawäeametnikud sõjaministeeriumi alla üle lähewad, siis on nende küsimus lahendatud ja jääks kõigeterawamaks küsimuseks kooliõpetajate palkade reguleerimine. Seda wahekorda, mis selle läbi on tekkinud, et kooliõpetajad mitte otsekohe riigi käest täiel määral palka ei saa, ei tohiks ometi takistuseks lugeda, et lähemal ajal esineda seadusega, mis nii on kokku seatud, et ka kooliõpetajate palgaküsimus sellejuures lahendatud saaks. Kommisjonis arwati, et see on wäga suur töö ja sellega mitte niipea walmis ei saa. Kui meie aga nüüd waatame seda seadust, mis ette on pandud, siis näeme, et nii-kui-nii Wabariigi Walitsuse hooleks antakse see korraldamise töö. Antakse Wabariigi Walitsusele õigus koosseise kinnitada, muuta ja ka palkasid määrata. Kui see nii on, et Wabariigi Walitsusele usaldatakse nüüd see korraldus, siis tõuseb küsimus, miks ei wõiks Wabariigi Walitsus ka kooliõpetajate palkade määramise asjus korraldust teha. Mina isiklikult arwan, et Wabariigi Walitsus sellega niisama hästi walmis saab, kui teistegi palgakorraldustega. Need alused, millest Wabariigi Walitsus wälja tahab minna ja mille peale ta toetama saaks, on Asutawale Kogule kõik teada ja rahaasjanduse komisjonis on ette pandud normid ja määrad, mis Wabariigi Walitsus tarwitama saab, nõnda on ka need teada. Mina ei usu, et Wabariigi Walitsus nüüd

seda õigust kurjasti tarwitama saaks, wõi tarwitada tahaks. Sellest seisukohast wälja minnes arwan ma, et peaks seda seadust selles mõttes laiendama, et Wabariigi Walitsusele üldse õigus jääks kõiki palganorme korraldada, ka nende oma, kes eriseaduste peale põhjenewad ja kes ei käi mitte riigiteenijate mõiste alla. Seda seadust tuleks selles mõttes täiendada ja sellest seisukohast wälja minnes tuleks wiimane pool sellest seadusest wälja jätta, mis Wabariigi Walitsusele juhtnõõriks on määratud. Peale selle tuleks sellele määrusele juurde panna § 2., mis käsitaks eripalkasid. Teen sellepärast ettepaneku § 2. sellele määrusele juurde lisada, mis järgmiselt käib: „Riigilt eriseadustega määratud palga saajatele tostitakse palka samal määral kui kõigile riigiteenijatele.“ Käesolewas seaduses on palgamääramise kord lahtine ja kui palka wõidakse ühede riigiametnikkude jaoks tõsta, siis peaks seda ka kõigi teiste peale laiendama, kes eripalgaseaduse järele palka saawad. Selles mõttes on tehtud minu ettepanek.

Juhataja J. Westholm: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja J. Piiskar: Tööhoolekandeministri seletuse kohta pean tähendama, et juhtnõõre, mis selles seaduses on, ka rahaasjanduse komisjonis arutati. Seal toonitati sedasama, kuid wiimaks leiti ikkagi wastuwõetaw olema ettepanek sellel kujul, nagu ta praegu on ette pandud. Kommisjoni nimel ei saa ma selle parandusega mitte ühineda. Mis puutub teistesse parandustesse, et seaduses oleks ette nähtud asutuste koosseisude kinnitamine, muutmine jne., siis pean tähendama, et seda küsimust komisjonis ei arutatud, kuid pohimottelikult asuti sellele seisukohale, et walitsusele tulewad niisugused õigused anda. Kommisjoni nimel wõin ma selle parandusega ühineda. Mis puutub rhs. Wirma poolt tehtud parandusesse, sisse wõtta § 2., siis otsekohe see ettepanek rahaasjanduse komisjonis arutamisel ei olnud, kuid rahaasjanduse komisjon rõhutas just seda, et siin tuleksid kõikide palgasajate palgamäärad ühise korralduse alla panna ja selles mõttes leian mina wõimaliku olema rahaasjanduse komisjoni nimel selle parandusega ühineda.

Juhataja J. Westholm: Käesolewa seaduseelnõu kohta on tööhoolekandeministri poolt tehtud parandus,

nimelt et saaks wälja jäetud selle mää-
ruse teine pool, mis algab sõnadega:
„kusjuures temale ülesandeks tehakse
jne.“ Panen selle ettepaneku hääletami-
sele. (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on otsustatud teine
pool sellest seaduseelnõust
wälja jätta. Panen hääletamisele sea-
duse parandatud kujul ühes teise töö-
hoolekandeministri poolt tehtud parandu-
sega: „Wabariigi Walitsusele antakse
ajutiselt ministeeriumide ja neile alluwate
asutuste koosseisude kinnitamise, muut-
mise ja palkade normeerimise õigus.“
(Hääletatakse.) See paragrahw
on nähtawa enamusega wastu
wõetud. Edasi panen hääletamisele
rhs. Wirma ettepaneku — paragrahw 2.
sellele seadusele juurde lisada. (Hääle-
tatakse.) Seega on nähtawa
enamusega otsustatud para-
grahw 2. juurde wõtta.

**2. Riigikaitse
kommissjoni
ettepanek
sõja-trüki-
kontrolli ära-
kaotamise
asjus —
päewakorral.**

Riigikaitse kom-
missjoni aruandja **J.
Wain:** Sõja-trükikont-
rolli ära kaotamise küsi-
mus oli juba kahe nädala
eest riigikaitse komisjoni-
s arutamisel. Sel ajal ei
olnud walitsus weel otsus-
tanud, et ülemjuhataja ins-
tituut saab ühendatud sõjaministri ame-
tiga. Nüüd, kus see aga tehtud on, tuleb
küsimumst ka teatud määral teisiti wõtta.
Sisuliselt pean aga ütlemä, et sõja-trüki-
kontrolli, kui üksikut funktsiooni ülem-
juhataja ametis, ei saa muidu ära kao-
tada, kui peab muutma seaduses seda
osa. Nüüd, kus ülemjuhataja amet sõja-
ministri ametiga ühendatud, on loomulik,
et selle seaduse muutmist ei tuleks üles
wõtta; sellepärast teen ma ettepaneku,
see punkt päewakorrast ära wõtta.

Juhataja **J. Westholm:** On
ettepanek tehtud, käesolew punkt päe-
wakorrast ära wõtta. Panen ettepaneku
hääletamisele. (Hääletatakse.) On
otsustatud nähtawa enamu-
sega teine punkt päewakor-
rast ära jätta.

**3. Seisuste-
kaotamise
seadus —
I lugemisel.**

Seadusandliku
kommissjoni aruand-
ja **L. Olesk:** Käesolew
seadus, mis Asutawale Ko-
gule wälja jagatud ja mis
seadusandlikus komisjonis ümber töö-

tatud, on sellekohasest kohtuministee-
riumi seaduseelnõust alguse saanud. Teen
ettepaneku selle seaduseelnõu I lugemi-
sele asuda.

K. Päts (maal.): Käesolewa seadus-
eelnõuga kaotame meie oma kodumaal
asutuse, mida meie kõigewanemate hulka
wõime lugeda. Kanuutgilde on asutatud
1226. a., nii et kuue aasta pärast saaks
see asutus 700 aastat wanaks. See asu-
tus on wanem, kui kõik teised mõisniku-
seisuse asutused ja kõik teised omawa-
litsuse asutused, mis meie ajaloos olemas
on. See on peaaegu ainukene asutus, mis
meie maal Daani ajast päritud ja Daani
eeskujul tekkinud. Neil seisuslikkudel
asutustel on kõigil oma ajalooline edu-
käik. Sel ajal, kui nad õitsel olid, olid
nad awalikus elus wäga tarwilikud, sest
niisugused seisuslikud asutused olid kesk-
ajal instituudiks, mille läbi kodanlisi wa-
badusi kaitsta wõis. Nüüd uuemal ajal ei
ole neid enam tarwis. Need kitsad hu-
wid, mis nad omal ajal kaitse alla wõt-
nud ja need wabadused, mis nad omale
wõidelnud, on teistele ülekohtusteks ees-
õigusteks muutunud ja sellepärast on
ajalookäik igalpool nii läinud, et neid de-
mokraatlikkudes riikides ära kaotatakse.
Meie maa peab sellesama käigu läbi
käima ja üldine rahwa soow on ammu
olnud, et mingisuguseid eesõiguste and-
jaid asutusi ei tohi olla, iseäranis mitte
niisuguseid, mis praegusaja riikliku
eluga enam põhjendatud ei ole. Nii ei ole
meie maal wist peale nende wäikeste
klasside ühtegi rühma ega suuremat
seltskonnakihti, kes nende eesõiguste
kaitseks wälja astuks.

Kui need seadused ja eesõigused meil
kauemat aega seisnud on, siis tuleb seda
sellega seletada, et need eesõigused nii
wäga meie kodanliste õiguste ja riigiasu-
tustega läbi põimitud on, et neid ühe sea-
dusega raske oleks ära kaotada. Meil on
üks seadus-ettepanek ja sellega tahetakse
nüüd ühe hoobiga kõiki eesõigusi ära
kaotada. Kui ma juba tähendasin, et
nende eesõiguste kaitseks wist keegi
wälja ei astu, pean ma siiski tähendama,
et selle seadusega niisugusel kujul, nagu
ta ette on pandud, siiski raske on meil
kindlat korda luua. See seadus tuleb
tingimata puudulik. Ma toon mõned näi-
ted, et seadusandlik komisjon ei ole
isegi mitte kõiki seisuslikke asutusi puu-
dutanud. Meil ei ole gilded ja muud sei-
suslikud asutused mitte ainult mõisniku-

seisuse poolt asutatud, waid on ka peale selle teised asutused, linna seisuslikud asutused, nagu näiteks, linna waestelastekohus. Wene seaduse järele waliti waestelastekohtu liikmed seisuste poolt: kas wäikekaupmehed, wõi teatawal wiisil gildedesse jaotatud käsitöölised. Baltimaa eraseaduse järele walib linnawolikogu linna waestelastekohtu liikmed, ja selle seaduse järele ei wõidud talupoegi mitte tähendatud kohtu liikmeteks walida. Nüüd on aga neist seadustest üle mindud, kuid ta jääb siiski, ehk ta küll rikutud on, meie kohta maksma ja meil jääb linnades seisuslik waestelastekohus alles. Seda asutust ei ole käesolew seadus mitte sugugi puudutanud. Ta on puudutanud ainult ühte waestelastekohut ja see on mõisnikkude waestelastekohus. Ma arwan, kui meie selle seaduseelnõu niisugusel kujul vastu wõtame, siis tuleb nii wälja, et ühele osale endistele mõisnikkudele jääb ikkagi oma waestelastekohus alles, nimelt neile mõisnikkudele, kes Balti aadeli nimekirjas ei olnud. Wäikekaupmehed, wäikekodanikud, aadeliseisus, kes Wenemaal olemas oli ja ametnikud, nende kohta käib linna waestelastekohus ja see jääb alles. Peale selle oli waldades talupoegade waestelastekohus ja seda ei ole ka puudutatud. Nii et jääwad kaks waestelastekohut alles ja nendel on oma seisuslik põhikord, mille peale nemad on rajatud ja kolmat waestelastekohut, see on endist mõisnikkude oma, seda peame meie ikkagi weel seisuslikuks tunnustama, tema ei ole muud mitte midagi, kui endine mõisnikkude waestelastekohus, mis nüüd kohtuministeeriumi kätte on antud. Meie tahame nüüd seisused kõik ära kaotada, kuid ometi jätame õige suure liigi seisuslikke asutusi alles. Peale selle on seisuslikkude õigustega ühendatud ka meie kodanlised õigused, ning on terwe rida õigusi, mis otsekohe seisuste peale rajatud on, mida aga siin sugugi ei puudutata.

Kui seisused kaotatud on, siis tekib kohtutes küsimus, missugusesse kategooriasse tuleb siis endine mõisnikkudeseisus arwata, kui leitakse, et mitte wõimalik pole uut tsiwiilseadust luua. Wõib olla, et ehk on üles wõetud, et see seisus mõne teise tsiwiilseaduse alla käib. Kuid see küsimus on arwatawasti lahitseks jäetud ja ma arwan, et kui meie selle seaduseelnõu niisugusel kujul vastu wõtame, siis jääb meil üks jagu seisuslikke asutusi alles ja tekib tingimata

kohtutegewuses segadus, sest et seisused on küll kaotatud, aga ei ole mitte öeldud, missugused seadusnormid endiste seisuste liikmete kohta maksma pannakse.

Peale selle pean tähendama, et mõni paragrahw õige puudulik on ja minu arwates isegi nii puudulik, et ta wastuwõtmine wõimatu. Siin on näiteks paragrahwis need normid, mis puudutawad endiste mõisnikkude seisuslikke waestelastekohtuid, nimelt, et nad kohtuministeeriumi alla käiwad. Kas tähendab see seda, et kohtuministeerium saab ise waestelastekohtuks olema? Kui meie selle seaduse vastu wõtame, siis peab kohtuministeerium, kui kohus funktsioneerima hakkama, ise tähendatud kohtu aset täitma. Meie teame aga, et see on wõimatu. Meie teame, et waestelastekohtul on teatud koosseis olemas, ja kui nüüd kohtuministeerium üksi hakkab waestelastekohut kokku seadma, siis selle seaduse järele ta seda wõib. Mina arwan, et see on seaduslik ülesanne, mis kindla seaduse järele peab saama normeeritud ja mida meie kohtuministeeriumi kätte anda mitte ei wõi. Peaks otsekohe öeldud olema, et ajutiselt antakse õigus kohtuministeeriumil endisi mõisnikkude waestelastekohtuid sisse seada.

Teiselt poolt tuleks aga õige kentsakas seisukoht wälja; näiteks, et enne harilikku tähtaega wõetakse teatawatel kordadel waranduse jagamine ette ja mõni päranduseosalistest ei ole weel mitte täiskaswanud, niisugusel kordadel peaks waestelastekohus ringkonnakohtu käest luba saama, sest otsused on ringkonnakohtu kinnitada, ja kui kohtuministeerium ise waestelastekohtuks muutub, peab ta enne ringkonnakohtu käest luba saama. Kuna aga kohtuministeerium ise kohtu funktsioonid ei täida, siis leian mina igatahes, et see paragrahw puudulik on ja ministeerium muidugi waestelastekohtuks muutuda ei wõi. Mina ei tea, mis komisjonis selle paragrahwi all on arwatud, arwan aga, et seda mitte ei ole arwata wõidud, mille peale tähendasin. Kui isik, kes mitte komisjonist osa ei wõtnud, ei wõi ma teada, mis komisjon selle all on mõelnud, kuna komisjoni aruandja sellekohast seletust andnud ei ole. Minu arwates käesolew seadus nõuab tingimata täiendamist ja muutmist, ja ma ei tea, kas I wõi II lugemisel on wõimalik teda sedawõrd täiendada, kas nende paranduste ja täienduste peale

jõutakse tähelpanu juhtida. Mina oma poolt teaksin ettepaneku, see seadus komisjoni tagasi anda ja mitte praegu l lugemisele wõtta.

Juhataja J. Westholm: Kodukorra § 32. järele on igasuguse ettepaneku puhul wõimalus rääkida kahel poolt ja kahel wastu. Käesolewa ettepaneku wastu on rääkinud rhs. Päts. Sõna wõib anda weel kahele poolt ja ühele wastu.

H. Koch (sks.): Dieses Gesetzprojekt hat eine lange Vorgeschichte. Sie reicht in die Zeit der provisorischen Regierung zurück. Schon damals war man sich darüber einig, dass eine Ordnung dieser Frage unbedingt geschehen müsse. Aber schon damals stellte sich bei den Arbeiten der zu dem Zweck gebildeten Kommission heraus, dass umfangreiche juristische Vorarbeiten auf dem Gebiete des öffentlichen sowie des privaten Rechtes erforderlich waren. Die Kommission, zu der ausser mir der Justizminister Jaakson und der Abgeordnete Strandman gehörten, war sich hierüber einig und wir gingen auseinander nachdem der Justizminister die Ausarbeitung dieser juristischen Vorarbeiten übernommen hatte. Diese Arbeiten werden meines Wissens im Justizministerium fortgeführt und sollen sich ihrem Ende nähern. Ich bin weit davon entfernt mich gegen das Gesetz als solches zu wenden. Darüber sind wir uns alle einig, dass hier etwas geschehen müsse. Dagegen kann ich als Jurist mich für die vorliegende Fassung nicht aussprechen, weil sie zu unübersichtbaren, ganz unmöglichen Folgen führt. Als ich heute im Gericht den Kollegen von diesem Gesetzesprojekt Mitteilung machte, gab es nur ein ablehnendes Urteil. Unser Privatrecht ist bekanntlich ein Ständerecht, so besonders als Erbrecht, welches rein ständisch aufgebaut ist. Geht dieses Gesetz so durch, wie es uns hier vorliegt, so bleiben wir ohne jegliches Erbrecht, da § 8 sämtliche ständischen Gesetze aufhebt. Aber selbst wenn das allgemeinste Recht, das Landrecht, bestehen bliebe, so ergäbe sich eine willkürliche Verschiebung des materiellen Rechtes, in dem zum Beispiel dann die Witwe eines besitzenden Bauern, statt der Nutzniessung der Bauerstelle, die „fahrende Habe“ also das Inventar erben würde. Sie könnte also durch Anwendung veralteter Normen des Landrechtes die Wirtschaft auf

der Stelle unmöglich machen durch Wegnahme des Inventars, weil ein neues zur Zeit nicht zu beschaffen wäre. Weiterhin dürften nach diesem Gesetze hinfort bei uns Ehescheidungen prinzipiell nicht mehr gewünscht werden, weil das geistliche Gericht des Konsistoriums aufgehoben wird, ohne das etwas an die Stelle gesetzt wird. Das ganze Gesetz ist juristisch absolut unannehmbar und muss umgearbeitet werden.

Juhataja J. Westholm: Sõna on järjekorras rhs. Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Minu kaks lugupeetud eelkõnelejat on natukene minu arwamise järele ettepanekust kõrwale kaldunud. Ettepanek, mis ma tegin, on kodukorra § 33. järele äraotsustataw, kas selle seaduseelnõu otsekohele arutamisele minna, wõi seda komisjoni tagasi anda. Härra Koch nimelt ei teinud mingisugust ettepanekut, et seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, waid rääkis seaduse üle rohkem sisuliselt, mida õieti l lugemisel oleks pidanud tegema. Kuid et juba waidlustele alused on tehtud, siis loen ma ka tarwilikuks nende peale otsekohe wastata.

Härra Päts'il tuli ette äpardus: tema peaks seda teadma, et meil juba teatawas mõttes wabariigi walitsemise ajutise korra § 4. järele kõik Eesti kodanikud seaduse ees ühetaolised on. Mingisuguseid seadusewahesid meil ei ole. Meil on muidugi waestelastekohtus üks teataw parandus läbi wiia territoriaalse printsiibi mõttes; waldades on walla waestelastekohtud ja linnades linna waestelastekohtud, kuna meil aga talupoegi ei ole, siis ei saa meie kodanikke ja talupoegi eraldada. On olemas ainult Eesti wabariigi kodanikud ja kohalik waestelastekohus arutab asju, mis kohaliku waestelastekohtu piirkonda sünniwad.

See paragrahw, mis siin on, puutub rohkem kirja materiaalsse, kirja tagawarasse, mis weel praegu alles jääb ja waestelastekohtu käes on ja mis kuhugi edasi antud ei ole. On sammusid astutud, et see materiaal ära tasutaks ja edasi antaks, kust tema pärit on ja kellele ta allub. Aga sellest wälja lugeda weel keegi ei saa, et kohtuministeeriumi katusakse mõisnikkude waestelastekohtuks teha. Seda, et seda järeldust siin tehti õige omawoliliselt, see loogika mitte ei kesta. Siin tähendas härra Päts ja nii-

samuti härra Koch selle peale, et meie kodanlised õigused selle projektiga natuke segi wisatud saavad. Ma pean ütleva, et ka minu arusaamise järele siin täiendusi ette panna tuleb, kuid ma arwan, et need täiendused mitte takistuseks ei ole esimesele lugemisele üleminemiseks, sest sellekohaseid täiendawaid parandusi võib teisel lugemisel ette panna. Nimelt on minu arwates otsekohe parandust paragrahw esimesele tarwis — ma ei tea, kas teistes eksemplaarides ka nii on, kuid minu oma järele tuleks teda nii lugeda: „Eesti demokraatlikus wabariigis kaotatakse ära kõik seisused. Keelatud on igasuguste seisustest olenewate nimetuste, seisuslikkude aunimede ja tiitlite ametlik tarwitamine.“ Siin peaks järgnema weel see, missugused seadused otsekohe ära kaotatakse ja missugused tarbekorral alles jääwad, et teatawat wahekorda luua. Ma arwan, et siin näiteks, mis eraõigustesse puutub, need seadused, mis meie talupojaseisuse kohta on, igal ajal ilma pikema jututa tühjaks tehtud saada wõiwad ja ma usun, et see hädaoht, mida härra Koch nägi, mitte nii suur ei ole. Kui meie maa seadused mitte territoriaalse printsipi järele nimepidi ei ole, ometi wõiks ka seda wäga hästi sisuliselt nii wõtta; ainult selle nime „Ritter- und Landrechte“ — rüütli- ja maaõigus — wõiks nende peale wälja laotada, kes rüütlimaa peal elawad, kuid ometi ei ole rüütli ja talupoegade wahel mingisuguseid lahkuminewaid andmeid. Seda ühte, mida härra Koch siin rääkis, on ta walesti mõistnud, wõi teatawas mõttes teisiti. Kui mõisnikulesele mingit hädaohtu pole olnud, siis ei pruugi ka taluperenaine teisiti mitte teha, et nende hupid nii lahku lähewad ja mis ühel pool rööweldamiseks wälja kujuneb, see teisele kasulik instituut oleks olnud, siis niisuguseid olulisi põhjusi mitte olemas ei ole. Mis puutub konsistooriumisse, et selles projektis on, et konsistoorium kui seisuslik asutus ära kaob, siis jääb ometi konsistoorium kui kohtulik asutus alles — ja peale muu on konsistoorium ometi kohtulik asutus. Sest esiotsa, wähe-malt senni, kui abielulahutamise seadusi weel wälja pole antud, peab konsistoorium neid küsimusi lahendama. Nii jääb konsistoorium kui kohtulik asutus edasi, sellekohaseid kohuseid täites ja selle läbi ei sünni mingisugust segadust. Nõnda ei ole nende wastuwaidlustega sugugi see selgeks tehtud, et käesolew eelnõu esime-

sel lugemisel mitte ei wõi wastu wõetud saada ja et ta ilma üldiste läbirääkimisteta komisjoni tagasi antud peaks saama. Ma jään ettepaneku juurde, selle seaduseelnõu esimesele lugemisele üle minna.

O. Strandman (töer.): Austatud rahwasaadikud! Ma ei taha mitte ühe sõnaga selle eelnõu sisu puutada, waid ainult tema arutamise korra kohta sõna wõtta. Paistab nii, et enne weel, kui meie esimesele lugemisele üle läheme, meie nüüd eelnõu sisuliselt arutama hakkame, kusjuures wõimalik on kahel poolt ja kahel wastu rääkida ja siis selle järele alles otsustame, kas seda eelnõu üldse arutamisele wõtta wõi komisjoni tagasi anda. Siis ei ole esimest lugemist üldse tarwis, ta wõiks täiesti üleliigseks saada. Selleks ju esimene lugemine on, et temas awatakse üldised waidlused, kus otsustatakse, kas on seaduseelnõu niiwõrd wälja töötatud, et ta poolehoidmist võib leida Asutawa Kogu poolt, wõi tuleb ta komisjoni ümbertöötamiseks anda. Et meie seda kõik aga enne teeme, siis jääb minu arwates esimene lugemine täiesti ülearu-seks. Kodukorra § 32. öeldakse, et ettepanekule korra kohta antakse sõna kahele poolt ja kahele wastu. Sellele paragrahwile tuleb anda täielik wormiline õigus. Ka see, kas on seaduseelnõu Asutawasse Kogusse õiget teed komisjonist tulnud ja missugust teed peab ta käima, kas ta tuleb üldisele arutamisele, wõi on see ettepanek arupärimine seaduslikul teel, mis tuleb wälja anda, kuna eelnõu tuleb esimesele, teisele ja kolmandale lugemisele, tuleb selle § 32. järele ära otsustada. See tee aga, mida meie siin praegu proowime, on wildak, see teeb seadusandlikule tööle wäga suuri takistusi, nii et meie seadusandlikud komisjonid enam töötada ei saa. (W a h e l h ü ü e: W ä g a õ i g e !)

Juhataja J. Westholm: Ettepaneku kohta on rahwasaadikud kõnele-nud. Komisjoni aruandja lõpusõna ei tarwita. On ettepanek tehtud selle seaduseelnõu esimesele lugemisele üle minna. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa ena-musega on otsustatud esimesele lugemisele üle minna.

Aruandja L. Olesk: Nagu ma juba paar tähendust tegin, peaks ole-tama, et meie wabariigi walitsemise aju-tise korra § 4. põhjal, mida ma ette luge-

sin, kõik kodanikud ühetaolised on ja eesõigusi kellelgi ei ole Eesti wabariigis. Sellega wõiks oletada selle järeldusel, et meil eelolew küsimus juba otsustatud on, ja meil seisusi enam ei ole. Kuid iga uuendusega on see iseäralik lugu, nii ka sellega, et ta kõikide poolt poolehoidmist ei leia, waid üks teataw ring kodanikke on, kes wana korda paremaks peawad ja uuest korrast nii palju ohku rippuwaks püüawad jätta, kui see wähegi wõimalik on. Sellest seisukohast wälja minnes on need wastuwaidlused täiesti loomulikud. Sellele seadusele, et teda elus läbi wiia, tuleb täiendaw seadus ja määrus juurde panna. Seadusandlik wõim peab samasid astuma, et seisuslikud wahed parandatud saaksid. See seaduseelnõu, mis lugupeetud rahwaesitajatele kätte on antud, seisab koos ainult kahest osast. Üks osa, mis kordab ühte ja sedasama, muud kui ühes kohas natukene kindlamas kujus kui teises — see puutub kodanlist korraldust; teine osa, mis mitmest pikemast paragrahwist koos seisab, räägib seisuste warandustest, mis nendega tegema peab ja lahendab üldse küsimusi ja wahekorda, mis sellesse puutub. Mis § 1. puutub, siis tähendasin ma juba rahwaesitaja Koch'ile wastu waieldes, et sel kujul see paragrahw puudulik on ja sel kujul läbi wiies, seisuslikud wahed weel mitte ära kaotatud ei ole. Meil jääksid mitmesugused seadused — mõisnikkude jaoks ise, talurahwa jaoks nende endised seadused, ja meie kohtud peaksid täiesti kitsikusse seisukorda sattuma, seisused on ära kaotatud, kuid seadusraamatuid on mitu olemas ja ei tea, missuguse järele käia. Minu arusaamise järele tuleb siin otsekohe ära otsustada, missugused tühjaks tunnistatakse ja oma jõu kaotawad ja missugused nende asemele astuwad. Nagu tähendasin, ei ole see minu arusaamise järele mitte wäga raske, sellepärast, et talurahwaõigus iseenesest mitte rohkem ei ole kui lühendatud kokkuwõte meie Balti eraseaduse III köitest, peasjalikult selle niinimetatud „rüütli- ja maaõigustest“, mis wäikestes üksikuis instituutides lahkuminewad, mis aga mingisugused olulised ei ole. Oleks weel otstarbekohasem, kui meie oma tsiwiilõiguse raamatutest need wahed ära saaksime kaotada, mis sinna printsiibi järele alles on jäänud. Liiwi kubermangu põhja osal on oma tsiwiilõigused, niisama linnades on tarwitusel oma tsiwiilõigused. Eestimaal on tarwitusel oma õigused ning tsi-

wiilõigused, mis Eestimaa üksikutes linnades tarwitusel on, nii et meil on tegemist üksikute instituutide lahkuminemisega. See ei ole aga enam mitte seisusliku iseloomuga, waid see punkt oleks ühenduses ajalooliselt nende maakohtadega, nii kui nad nende peale jääwad, siis ei kannaks selle läbi meie seaduste kogu mitte enam seisuslikku iseloomu, nii et kui talurahwaõigused ära kaotatakse ja need teised õigused nendest territooriumidest, mille peal üksikute seisuste kohalikud õigused maksawad, siis ei oleks enam meie tsiwiilseadus õiguslikku laadi. See oleks paari lausega siia juurde lisatud. Teisel lugemisel oleks tarwis sellekohaselt wormuleeritud ettepanekuga Asutawale Kogule esineda. Mis nüüd üksikute seisuslikkude waranduste likwideerimisse puutub, siis paistab minule, et see siin mitte üksikasjalikult ära ei ole otsustatud. Härra Päts, kes kurjasti seda arwustada tahtis, jäi § 3. p. e juurde peatama. Kuid ma arwan heaks seda ära tähendada, et see arutus mitte sügawale ei ulatanud, waid ainult pinnale oli seisma jäänud, nii et see paragrahw oma otstarbet täidab. Kuid pikemalt seda siin seletada on asjatu. Küsimus, mis seisuste lahendamise juures teatawaks raskuseks oli, see oli gildede waranduste küsimus. Gilded on niisugused asutused, mis omal ajal meie linnade omawalitsust korraldasid ja korras hoidsid ja mis Wene ajal teisele alusele seati. Siis wõeti neilt peaülesanne ära, aga nad jäid ise alles ja leidsid omale teisi ülesandeid ja on nii sagedasti puht isiklikku ja perekondlikku laadi, nii et kiires korras ühe niisuguse seisuse ärakaotamise seaduse ära lahendamise ehk wõiks üksikuile ülekohtu sünnitada. Sellepärast said selles seaduses ette nähtud, et need gildede warandused töö-hoolekandeministeeriumi hooleks anda, kes kiires korras edaspidi seaduse peab wälja töötama, kuidaswiisi need warandused kasutatud peawad saama. Wõib olla, et need üksikult tuleb alles jätta, ühe osa neist loomulikult omawalitsuse üldiseks tarwitamiseks peaks andma. Siis on kõige põhipanewam muudatus, mis § 6. läbi wiidud, see on waimuliku-seisuse küsimuse lahendamine. Siin on üks põhimõte põhipanew. Need warandused, mis Wene poolt asutatud olid ja mis seaduse järele riigiwarandus oli, need nüüd loomulikult ka riigi omaks peaksid jääma. Kuid selle seaduse järele on ette nähtud, et kogudused nii palju,

kui nemad neid warandusi tahawad ja tarwitada wõiwad, neid peaksid omale edaspidiseks tarwitamiseks saama. Kõige tähtsam sisuliselt on regulatiivmaks õpetajate ja kirikuteendrite kasuks. Need kaotatakse ära, see on paratamata tarwilik sellepärast, et see ülekohtus oleks nendele, kes oma maksud riigile on maksnud ja lisaks kirikulegi niisuguseid orjuseälgi peawad kandma. Faktiliselt on riik kirikust lahutatud ja kui õpetajad esiotsa waimulikkude toimetuste kõrwal ka teatawaid registreerimisi on kohustatud pidama, siis makstagu neile teatawat taset selle eest maksu näol. Esiotsa on neil ju selleks õigus, senni kui meil perekonnaseadus arutamisel ja iseäralikud ametkohad sisse seadmata. Senni wõiks waimulikkeisus, kes meil näiteks weelgi abilulahutamise kohtuasju ajab, tasuasjus iseäraldi kokku leppida.

See oleks esialgu kõik, mille peale tahtsin Asutawa Kogu tähelpanu juhtida.

E. Rosenwald (rhw.): Ma ei tahaks esimesel lugemisel mitte üksikasjalisele arutamisele asuda. Tahtsin tähendada, et waranduste saatuse äramääramise juures on tekkinud seisukoht, et waimulikkude seisuste warandused lähewad ringkondade kätte, kelle huwides neid tarwitatakse. Mina ei saa kuidagi oma waadet komisjoni aruandjaga selle paragrahwi juures jagada. Teisel lugemisel tulen ma selle juurde lähemalt tagasi ja panen parandusi ette.

K. Päts (maal.): Lugupeetud komisjoni aruandja tähendas, et mina olewat õige pealiskaudselt aru saanud waestelastekohtu ülesannetest, et olewat juba territoriaalne printsiip maksma pandud ja ei olewat selles sihis midagi teha, nimelt olla see territoriaalne printsiip meie ajutise walitsemise korra põhjal maksma pandud. Wõib ju riiklik walitsemise kord kah olla, milles on öeldud, et seisused kaotatakse ära, kuid kui siin seda küsimust walitsemise korra wastuwõtmise puhul arutati, siis nagu ma mäletan, mitte üksi siit, (näitab paremale poole) ei kõneldud wastu, waid ka pahemalt poolt seletati, et deklaratiiv seadusega seisuslikud asutused weel mitte kaotatud ei ole. Selleks on eriseadust tarwis, seda näitab ka käesolew seadus, nii et sel põhjal niikaugele ulatawaid järeldusi mitte teha ei wõi, nagu seda aruandja teeb. Kui aga edasi läheme ja waestelastekohtu juures peatame, siis on õige huwitaw, missugus-

tel alustel territoriaal printsiip on maksma pandud. Komisjoni aruandja tähendas, et meil on linnades territoriaal printsiip, see tähendab, et linnawaeste asju ajawad linna waestelastekohtud. Meil on otsekohene seadus maksmas, mida minu teada weel keegi muutnud ei ole, kus öeldud on, et linnade waestelastekohtud awatakse linnade ja nendega kokkupuutuwate maakondade jaoks teatawate seisuslikkudesse rühmadesse kuuluwate isikute asjade õiendamiseks. Maakondades käiwad waestelastekohtute alla kõik asjad, mis neid seisusi puudutawad, mille tarwis need kohtud asutatud olid, nii et vähemalt oleks pidanud mingisugune seadus olema, mis selle korra oleks ära muutnud. Kohtuministri korraldusest aga selleks ei jätku, niisugust seadust, minu teada, ei ole weel mitte olnud; asjad, mis enne linna waestelastekohtu käes olnud, tulewad üle anda, need kapitaalid, mis praegu on nende ülewaate all walitseda, on ka edaspidi waestelastekohtute käes, sest ei ole wõimalik niisuguseid järeldusi teha, nagu aruandja seda tegi, kohtud ei tohi eneste käest warandust ära anda.

Siis weel rüütelkonna waestelastekohtute kohta mõni sõna. Nende asjaajamine antakse kohtuministeeriumi kätte. Ma ei tea, mis komisjoni aruandja on mõelnud, aga kui need aktid, mis igauhe asja kohta on tehtud, ministeeriumi kätte üle lähewad, siis ei kujuta ma enesele ette, kuidas mõni teine asutus neid asju, mille walitseda mõni kapitaal on, peaks edasi ajama. Wõtame näiteks igawesed fideikommisid, neil wõiwad oma walitsused olla. Missuguse asutuse kätte nende asjaajamine läheks? Kas peawad nad kogu oma asjaajamise lõpetama? Wõi tahab seadus öelda, et ainult ülewalwe ülesanded ministeeriumi kätte lähewad? Selles asjas on seadus täiesti puudulik, (W a h e l h ü ü e: T u l e b j u u r d e l i s a d a k a k s s õ n a „a l l u w u s e j ä r e l e“.) — seda siin ei ole ja ma ei tea mitte, mis komisjon on mõelnud.

Mis gilde warandusesse puutub, siis ei olnud gildel oma tekkimisel linna omawalitsuse ülesanded. On küll laiad uurimistööd selle kohta olemas, milles põhjendatakse, et linnaseadus on gildeseadusest wälja kaswanud, aga wiimasel ajal on see weel ülekaalu jäänud, et linnaseadus täiesti iseseiswalt gildede kõrwal on tekkinud. Ja kuigi linnades warandusi gildede walitseda oli, nagu Baltimaal,

ometi olid nad kaks paralleelasutust üksteise kõrwal: linna warandus ei olnud mitte gilde warandus ja gilded ei walitsetanud nende waranduste üle, mis neil aastasadade jooksul kogutud, mitte linnaseaduse põhjal, waid gilded olid linnades iseiswad korporatsioonid, kes warandusi teatawateks heategewateks ja seisuslikkudeks otstarbeteks kogusid. On näiteks teada, et Pühawaimu kiriku wastas seisew gilde (Tallinna suurgilde) teatawatel pühadel armuandeid kiriku ees wälja jagas, et ta selleks raha oma liikmetelt kogus. Anded, mis gilde kätte tulid, olid heategewateks otstarbeteks antud. Aja jooksul muutusid gilded enam-wähem seisuslikkudeks asutusteks ja on praegu meil makswate seaduste järele, seisuslikud asutused; nagu teada, ei wõinud gilde liikmeteks keegi muu saada, kui kaupmehed ja käsitöölised, ja nii olid gildede warandused teatawate elukutsetega ühendusesse seatud. Neid praegu linna kätte üle anda, wõi üldse heategewaks otstarbeks ära kasutada, ei oleks õiglane ega otstarbekohane. Kui meie näiteks wõtame Tallinna kaupmeeste gilde maja, kus börsisaal sees on, siis on see maja aastakümnete ja -sadade jooksul kaupmeeste huwide tarwitada olnud ja seda ümber muuta ei oleks küllalt põhjust. Sellepärast on soow üldine, et põhimõtte järele saaks käidud, nimelt, et sellele huwide kogude kandjale warandused üle antaks, kelle eelkäijate poolt nad korjatud on.

Käesolewas seaduses on õige ebakohased asutused üles loetud ja ma ei tea, mis selle all mõelda, kui näiteks waimulikuseisuse waranduse üleandmise juures on öeldud, et need antakse koguduste ehk nende keskasutuste omanduseks. Meil kogudustel keskasutusi loodud ei ole. Konsistorium ei ole mitte koguduste keskasutus, waid praeguse seaduse järele administratiiw asutus, mis koguduste järele walwab. Niisama ei ole apostliku usu kogudustel piiskopkonna nõukogu mitte seisuslik koguduste keskasutus, waid administratiiw asutus ja seda wõib ju seisuse pärijaks teha, kuid wõib mõni teinegi keskasutus tulla ja waranduste jagamise juures oma osa nõudma hakata, mis segadusi sünnitaks. Sellepärast tuleb otsekohe ära tähendada, misugused keskasutused siin mõista tulewad.

Siis kirikukoolide kohta, waimulikuseisuse käes tarwitada olewate hoonete kohta: ma ei tea, mis selle all mõeldakse,

— waimulikuseisuse käes tarwitada olewad hooned. Ja kiriku hooned ei ole mitte waimulikuseisuse isikute, ega ka seisuse, waid need on koguduste omad. Kui mõeldakse kirikukoolide saatust otsustada, siis ei puutuks see mitte seda seadust. Wõi arwatakse, et need koolid ainult sellepärast selle seaduse alla käiwad, et neis waimulikuseisuse liikmed õpetawad. Muidugi, ka see on wõimalik, kuid kas ka loogiline? Ma arwan, et koguduste küsimust wõiks lahus pidada seisuste küsimusest. Kirikukoolid ei ole ju seisuse koolid, waid need on koguduste ja teiste asutuste päralt, ei ole ju preestrid nende koolide omanikud; mõnes kohas on koguni riigiwalisus nende omanik. Kirikukoolid on wäga mitmesuguste asutuste päralt, nii et neid koolisid ühtekokku wiisates wõib õige palju segadusi sünnitada, sellepärast arwan ma, et see paragrahw tuleb tingimata läbi waadata, ja siis, wõib olla, mõndagi wälja heita, mis seisustega ühenduses ei ole. Sellekohaseid täendusi tuleb tingimata teha.

M. Bock (sks.): Ich betone noch einmal die schon vom Abgeordneten Koch erwähnte Tatsache, dass die Deutschbaltische Partei prinzipiell nicht gegen die Aufhebung der Stände ist, kann sich aber mit der Art, wie dieses Gesetz durchgeführt werden soll, nicht befreunden. Die grosse Gilde z. B. ist de facto schon längst kein ständisches Institut mehr. Ihre Mitglieder sind nicht nur Kaufleute, sondern auch Literaten. Auch ist ihre Tätigkeit eine rein wohltätige. Da das Vermögen der Gilde, das auf dem Wege der Selbstbesteuerung gewonnen ist, zu wohltätigen Zwecken verwandt wird, so könnte dieses Vermögen auch nach Aufhebung der Stände den betreffenden Institutionen zur Fortsetzung ihrer Wohltätigkeit überlassen bleiben, wie das z. B. im Auslande gemacht wurde, wo auch die Stände aufgehoben worden sind. Auch das Vermögen der Ritterschaft kommt grösstenteils durch Selbstbesteuerung zusammen. Es ist daher unbegreiflich, weshalb der Ritterschaft noch ein extra schwerer Schlag zugefügt werden soll. Denn während das Vermögen der Gilden dem Wohlfahrtsministerium übergeben werden soll, wird das Vermögen der Ritterschaft verstaatlicht. Ein vom juristischen Standpunkt unhaltbarer Punkt des Gesetzes ist seine rückwirkende Kraft. Da die Güter der Ritterschaft bereits übernommen sind, so

kann es sich hier nur um städtische Immobilien handeln, deren Veräusserung laut diesem Gesetz, wenn sie nach dem 24. Februar 1918 stattgefunden hat, für nichtig erklärt wird. So viel Redner weiss, hat die Ritterschaft in dieser Zeit nur die Turnhalle und Domschule verschenkt, wenn aber auch sonst Veräusserungen stattgefunden haben sollten, so sind sie auf Grund der damals bestehenden Gesetze vollzogen worden, und können somit nicht mit rückwirkender Kraft annulliert werden. Ebenso unhaltbar ist das Verbot, die Titel Baron, Graf usw. fernerhin zu brauchen. Was kann es dem Staate Eesti schaden, wenn ein Mensch sich Baron nennt? Redner erinnert daran, dass in der Bolschewikenzeit die Baronesse Dellingshausen vor Gericht dafür verantwortlich gemacht werden sollte, dass sie sich Baronesse nannte, und sogar vom Bolschewikengericht freigesprochen wurde. Im Gesetz ist auch nicht vorgesehen, wie die Personen, die diesen Titel ihrem Namen hinzufügen oder andere mit diesem Titel anreden, bestraft werden sollen. Ich schlage daher vor, den Gesetzentwurf als eine durchaus flüchtige Arbeit, an die Kommission zurückzuverweisen.

M. Neps (sd.): Asutaw Kogu on otustanud seaduseelnõu I lugemisele üle minna. Mina ei taha mitte rääkida, et seda ei pea vastu wõtma, kuid ma tahan tähendada, et II lugemisel parandusi teen. Et need parandused ei tuleks mitte päris ootamata, pean ma täna selle küsimuse juures wähe pikemalt peatama. Mina ei hakka mitte rääkima selle seaduse tehnilisest koosseadest, mis wõib olla, ehk puudulik on, kuid ma tahan selle peale tähelpanu juhtida, et minu isikliku arwamise järele, wõib olla, on minu parteiselsimehed teisel arwamisel, see seisukoht täitsa õige ei ole, et riik rüütelkonna warandused täiesti oma kätte wõtab aga mitte omawalitsuse asutustele üle ei anna. Kui meie tähele paneme rüütelkonna waranduste ajalugu, siis peame kindlasti sellele seisukohale tulema, et need warandused anti kohalikkudele omawalitsustele tarwiduste teostamise mõttes. Eestimaal ja Liwimaal oli üldse kolm rüütelkonda. Nendel olid omal mõisad. Mul ei ole käepärast materiaali kõigi rüütelkondade waranduste kohta, kuid Saaremaa rüütelkonna mõisade kohta on minul andmed olemas. Mis otstarbeks need mõisad on

antud, sellest räägib üldine seadus, nimelt Balti eraseaduste kogu § 45, kus räägitakse, et rüütelkondadele antakse igaweks ajaks tarwitada mõisad, mis seaduse lisas üles on tähendatud, nimelt rüütelkondade ametnikkude ülewälpdamiseks ja teisteks seltskondlikkudeks otstarbeks. Et rüütelkonnad sel ajal täiesti praeguste omawalitsuste kohuseid täitsid, sellepärast on arusaadaw, et nendest warandustest on huwitatud kohalikud maakonnad, mis toleaege rüütelkonna wõimupiiri kuulusid. Et aga riik senni weel ei ole ära wõtnud omawalitsuste asutuste pealt neid kohustusi, mis rüütelkonnad sel ajal pidid kandma, sellepärast on minu arwates täiesti arusaadaw, et ka need tulud, mis kohalikud omawalitsused peaksid saama, nende käest mitte ära ei peaks wõetama. Kui olid rüütelkonnad omal ajal kohustatud hoolt kandma teede parandamise eest ja siis osalt ka hoolekande alal, siis on need kohustused praegugi weel omawalitsuse asutuste kanda ja kui need warandused saaksid ära wõetud, siis ei leiaks mina selleks mingisuguseid põhjusi. Ei saa ju ära tähendamata jätta, et selles asjas on wäga raske lahendust leida. Näiteks on Liwimaa rüütelkonna mõisad Läti piiridesse jäänud ja Eesti rüütelkonna mõisaid on raske praeguste Eestimaa maakondade omawalitsuste wahel ära jagada, sellepärast, et nüüd mitu omawalitsust ühe asemele on astunud. Igatahes pean ma seda õigeks, et rüütelkonna warandused peawad omawalitsused omale saama, sest need on otsekohe neile antud ja kui näiteks maaseaduse wastuwõtmise ajal on vastu wõetud põhimõte, et omawalitsuste käes olewad warandused ja maad ei käi mitte wõõrandamise alla, siis ei peaks minu arwates käesolewa seadusega see põhimõte mitte ümber lükatud saama ja ka mitte ära wõetama nende käest warandusi. Kujutage ette, et ennemalt Wene walitsus andis linna omawalitsustele teatavad warandused, mis ka linna omawalitsusele jääwad, sest et linna omawalitsused seisuslikud ei olnud, aga maakondade käest wõetakse nende warandused ära, sest et endised maakonna omawalitsused seisuslikud olid. Mina leian, et see mitte õige ei ole, waid siin peaks täiesti ühe mõõduga mõõtma. Kui nüüd Liwimaal, osalt ka Eestimaal see küsimus raskem on lahendada, siis on selle küsimuse lahendamine Saaremaal, kus mingisugust piirimuutmist ses suhtes ei

ole olnud, sellepärast, et Saaremaa rüütelkonna võimupiirid maa-ala suhtes samased, nagu praegusel Saare maakonnal, sellepärast oleks selle küsimuse lahendamise seal väga kerge. Ja ma ütlen, et see oleks väga soovitatav ka teiste rüütelkondade maade kohta, nimelt, et Eestimaa rüütelkondade warandused nelja maakonnawalitsuse wahel saaksid ära jaotatud.

Teiseks pean ma selle peale tähendama, et kui riik mõtleb mitte üksi mõisaid, vaid ka maid oma kätte wõtta, siis oleks niisugune nähtus veel kuidagi arusaadaw, aga kui näiteks wõetakse teised warandused ja hooned ja hoolekandeaasutused, siis ma arwan, on see ekslik samm. Hoolekandeaasutuste warustamine ei oleks sel korral mitte kindlustatud. Ma wõin selle kohta näiteid tuua — Saaremaa waranduste kohta nimelt: Kuressaare lossi wõiks ära kasutada omawalitsuse asutuste sisseasendamiseks, sest praegu seisab see täitsa tühi. Kui see aga riigi kätte jääb, siis hakatakse selle eest väga suurt üüri nõudma ja jääbki tühjaks. On see kellegi asutuse käes, siis oleks see asutus otsekohe huwitatud sellest, et see hoone saab korralikult hoitud, järele waadatud ja parandatud, et ta mitte ära ei laguneks, sest lagunemine oleks väga kahjulik.

Nii on olemas wäikesed hoolekandeaasutusi, näiteks on muuseas Kuressaares üks wäikene asutus, nimelt „Marienhaus“. Ma ei usu mitte, et saaks nüüd sinna riiklik hoolekandeaasutus sisse seada. Kui need wäikesed asutused omawalitsuse käes oleksid, siis wõiks omawalitsus neid ära tarwitada otstarbekohasemalt ja samuti kannaks omawalitsuse asutus hoolt, et need majad mitte ei laguneks jne.

Ma juba alguses tähendasin, et mina ei taha praegu konkreetset ettepanekut teha, sellepärast, et seda wõin ma teisel lugemisel teha, kuid ma tahtsin selle peale tähelepanu juhtida, et see seisukord, minu arwates, tõesti õige ei ole, et maakonnale pannakse kohustusi peale, kuid need tulud, mis neil enne olid, wõetakse ära. On tähendatud, et praegusel ajal maakonna maksusüsteem palju muutunud on, maakondadele uusi sissetulekuallikaid muretsetud ja sellepärast neid warandusi ära wõtta wõib, kuid pean ütleva, et see õige ei ole, vaid ümberpöörduvalt, maakonna omawalitsuse sissetulekuallikad on wähenenud, kuid kaugelt mitte suurenenud. Meie ju teame, et enne wõeti maa-

konnamaksusid sel määral, kuidas tarwis läks. Praegu aga normeeritakse maksud keskasutuse poolt, antakse nii ja nii palju protsenti ja rohkem ei saa. Ja kui seda arwesse wõtta, et nende maksude sissenõudmine riikliku aparadi läbi sünnib ja mõne põhjuse pärast see maks sisse ei tule, siis ka omawalitsuse asutused maksusid kätte ei saa, vaid see oleneb täiesti sellest ära, kuidas see riiklik aparaat neid maksusid sisse nõuda jõuab, siis on asi maksude alal väga kurb. Mina arwan, sissetulekute alal on seisukord kitsamaks jäänud, kuna aga kohustused aina suurenewad. Kui see asi nõnda edasi läheb, siis saab warsti omawalitsuse asutuste olemasolemine täiesti küsitawaks. Kõiki warandusi keskwalitsuse kätte wõtta, tähendaks minu arwates häwitamist.

N. Kann (krst.): Käesolewa seadusprojektiga on tahetud seisused ära kaotada, kuid siia wõetakse ka niisugused küsimused ülesse, millel seisustega mingisugust ühendust ei ole. Nii räägib § 6, et waimulikuseisuse käest tuleb nende warandus ära wõtta ja üle anda nende keskasutustele. Selle üle wõib ju waielda, kas üldse meie waimulikuseisusel mingisugust warandust on, ja kas seda tuleb koguduste kätte anda, wõi waimulikudele keskasutustele. Kui siin on ew.-lutheri konsistooriumi ja apostliku-õigeusu piiskopinõukogu mõeldud, siis ei saa selle wastu waielda, kuid edasi on öeldud, et endise Wene riigi kulul ehitatud kirikud, kirikukoolid ja waimulikuseisuse käes tarwitada olewad hooned tunnistatakse riigi omanduseks ja lähewad sisenisteeriumi walitsemise alla, kes neid warandusi wastawale asutusele tarwitada wõib anda. Sellega ei saa kuidagi wiisi nõus olla sellepärast, et siin antakse peajasjalikult hoop mitte ew.-luth. usu kirikule, vaid apostliku-õigeusu kirikule. Teatawasti on wiimased kirikud Wene endise püha sinodi abiga üles ehitatud, kuid sellest ehitamisest on ka Eesti kogudused osa wõtnud. Nüüd antakse ew.-luth. usu kirikud kõik nende kogudustele edasi, kuna apostliku-õigeusu kirikud ja koolid wõetakse käest ära ja antakse sisenisteeriumi kätte. Wiimane wõib neid siis tagasi anda kogudustele, kui ta seda tahab, wõib aga nendest söögimajasid teha, nagu hiljuti Kaasani kirikuga teha taheti. Sellega ei saa kuidagi nõus olla ja ma wõtan siin sõna selleks, et II lugemisel wõimalik oleks parandust teha, et kõik endise Wene riigi kulul ehitatud kirikud

ja koolid ja hooned, mis waimulikkude käes tarwitada, antakse kogudustele üle, nagu kõik waimulikuseisuse pärast olewad hooned. (K. P ä t s, maal.: K a s n a d s e i s u s l i k u d o n?). Ma ütlen siin, et neil ei ole seisustega midagi tegemist ja sellepärast tuleksid nad kogudustele üle anda. Siin on öeldud, et neid tahetakse anda siseministeeriumile, miks ei anta neid mitte kogudustele edasi? Meil on ka lutheriusu kirikuid olemas, mis on Wene kroonu abil üles ehitatud, nii on näiteks Olewiste kirikutorni ehitamiseks Wene riigi käest abi saadud, niisama on Kaarli kiriku ja paljude teiste kirikute ehitamiseks omal ajal kroonu käest abi saadud. Ma wõtsin täna sõna, et mul wõimalik oleks II lugemisel parandusi teha.

M. Martna (sd.): (J. T e m a n t, maal.: N ü ü d t u l e b S h w e i t s i s t. N a e r.) Teie mälestust, härra Temant, tuleb wahel wärskendada. Kõigepealt tahtsin ma aga täna Tallinna gildedest ja nende warandustest rääkida, mida siin eelkõnelejate poolt puudutati. Siin on püütud niihästi härra Päts'i, härra Koch'i kui ka härra Bock'i poolt näidata, et gildede warandused, kui ka seisused ära kaotatakse, tingimata nendesamade ringkondade kätte peaksid jääma, kelle pärast nad senni on olnud. Warandused olla nende „Selbstbesteuerung“, see on, wabatahtlikult enestele pealepandud maksude läbi omandatud ja siis olla ju üsna loomulik, et need selle ringkonna kätte edasi jääksid. (K. P ä t s, maal.: M i n a p o l e s e d a ö e l n u d.) Seda ütles härra Bock. Mina olen mõnikord kahetsenud, et ma mitte juristina mõelda ei oska, ma olen nendest lugu pidanud. Jurist on süstemaatiliselt, loogiliselt mõtlema ja järeldusi tegema õppinud. Aga praegusel silmapilgul ei kahetse ma seda mitte, isegi härra Temant'i tarkust mitte. (N a e r.) Siin ettetoodud juristide mõtlemise wiis teeb asja ainult segasemaks. Nemad esinewad siin liiaks wormimeestena, kes paragrahwide-metsa pärast enam puid näha ei suuda, nad toowad asja paragrahwidele ohwriks. Ma tean härra Päts'ist, et tema omal ajal, kus ma tema ajalehetimetuses kaastööline olin, kui seal kõne oli linnawalimise õiguste laiendamisest, sel samal arwamisel oli, nagu nüüdki, wõib olla, et ta nüüd weel rohkem paremale poole on läinud — nimelt oli härra Päts juba sel ajal selles arwamises, et walimisõigused wõiwad olla

sel, kes linnakassasse maksu mak-
sab. Nimetan seda sellepärast, et linna-
kassasse maksmine ja härra Bock'i poolt
ettetoodud „Selbstbesteuerung“ mõtete
kaudu ühelaadilised on. Mittejurist —
sotsiaalselt mõtleja inimene ei jää mitte
selle peale peatama, kelle poolt see seekel
sinna kasti pannakse, waid ta mõtleb,
kust see seekel tõepoolest oma alguse on
saanud. Minu härrad, ma olen kauemat
aega nende gildede ligidal töötanud, olen
sinna ka wäikeselt seeklid maksnud ja
wõin enese kogemustest öelda, kust ma
seda sain, mis ma sinna maksin. Ma sain
seile selsamal teel, nagu linnamaksude
maksja majaperemees, kes sellest rahast,
mis ta üüriliste käest üürina on saanud,
oma linnamaksud ära maksab. Ainult nii-
sugusest sissetulekust wõib majaomanik
maksusid maksta. (K. P ä t s, maal.: S i i s
p e a k s m a j a l i n n a k a s u k s ä r a
w õ e t a m a.) Mis peaks tehtama, sellest
ma praegu ei räägi, see on, nii öelda,
teise lehekülje peal. Ma räägin oma kogemustest
gildede asjus. (J. T e m a n t,
maal.: T a r ä ä g i b o m a k o g e m u s -
t e s t.) Ja muidugi räägin oma kogemus-
test, härra Temant, kui teie siia tulete,
siis räägite teie oma kogemustest.
(N a e r.) Käsitöömeistrid, wäikesegilde
liikmed said selle raha, mis nad gilde kas-
sasse wiisid, „Selbstbesteuerung“ teel
oma sellide tööst; kaupmehed said selle
raha osalt oma sellide tööst, osalt oma
ostjate käest, see on, kaupade müügi ka-
sust, mõisahärrad 60 aastat tagasi —
mida härra Bock eriti toonitas, said selle
raha nende talupoegade käest, kes neid
sel ajal weel orjasid ja kes neile renti
maksid. (Ä r e w a d h ü ü d e d S a k s a
p a r t e i p o o l t.) Seal see tuli ja higi-
hais on sellel weel tänapäewani küljes.
(M. B o c k, s k s.: M i n u l e s u u r u u d i s.)
Ta on nõnda palju uudis, kui Teie juristi
loogika sinna seekli sissepaneku juurde
seisma jääb. Mina lähen — ilma et see
mul uudis oleks, natuke kaugemale, mis
teie juristi loogikale siiski uudis näib ole-
wat. Ma waatan selle küsimuse peale
praeguse aja waimu seisukohast, mille
sees meie nüüd elame, selle waimu sei-
sukohast, mille peale toetades meie muu-
seas ka oma maareformi läbi wiia tahame.
Sellest samast seisukohast waatan ma
nende waranduste peale ja meie oleme
täitsa õigel teel, kui meie need warandu-
sed nüüd jälle sinna tagasi tahame juh-
tida, kust nad tulnud on, see on, meie
püüame selle eest hoolt kanda, et need

warandused nüüd rahwa laiade hulkade tuluks saaksid tarwitatud. Teie tahate neid edasi kitsa waatega seisuse härrade tarwitada jätta. See poliitika on meile, minu härrad, liiaks kitsas. Härra Päts tähendas siin, et mingisugune kaupmeeste gilde maja kauplemise otstarbeks olla ja et see selleks pidada jääma. Ma ei tea, kas mõtleb ta ehk börsisaali, mis ka kontsertsaaliks tarwitatakse, wõi Mustapeade maja, millest ma tean, et see klubi-maja on. (K. Päts, maal.: See ei ole gilde maja.) „Mustad pead“ moodustasid kaupmehes seisuse. Ajalooline fakt on aga, et kaupmehed wäljas „Mustade peade“ mundris käisid ja punaste lampsidega püksa kandsid. See oli nende seisuse atribuut ja see on selleks ka tänasepäewani jäänud. Selle seisuse majad on seisus omale „Selbstbesteuerung“ teel muretsenud. (M. Bock, sks.: Seda ei teadnud ma mõelda.) Palun wabandada, kui ma selles eksinud olen! Kui see maja nüüd mitte enam seisuse tarwitada ei jää, waid linnawalitsuse kasutada läheb ja kui seal ka nüüd mingisuguseid kaupmehelikke ja ärilikke tarwidusi peaks olema, siis ei saa ma mitte aru, mispärast seda maja siis ka nüüd sekssamaks otstarbeks ära kasutada ei wõidaks. Ma arwan, et see uus seadus just seda ära määrama peabki. Härra Bock näib wahelhüüdes pahandawat, et ma temale ühes kirjas aadeliseisuse au-nime andnud. Tõsi küll, aga see oli ka üsna wäike vonnikene, mis ma tema nimele ette panin. Ma teadsin, et vonnikene teatawates kihtides wäga suures lugupidamises on ja härra Bock'i saksapoliitilist joont silmas pidades arwasin ma oletada wõiwat, et tema kätki otsalaua peal wähemalt wiienu-pukesega „kroon“ pidi leiduma. Minu üllatus on nüüd eksituse pärast suurem, kuid pattu ei ole mul asja kahetseda.

Nüüd tulen ma weel käsitöölise gildede waranduste juurde tagasi, mis mulle tõepoolest rohkem tuttawad on kui kaupmeeste warandused. Kui meie käsitöölise gildede ja käsitööstuse edenemise peale waatame, siis leiame, et juba kaua enne meie rewolutsiooni seal teatud rewolutsioon on läbi läinud. Käsitöömeistrid, gildehärrad, tsunftihärrad on ainult weel tööstuse parasiidid. Tööstuse ega käsitöölise oskuse edendamise ei ole mitte nende härrade ideaal olnud, waid ainult tubli kasu — profiit. — Mitte käsi-

töö tõstmise ei seisa nendel südame peal, waid see, kuidas õpipoissa ja töölisi paremini wälja kurnata saaks. Käsitöö oma laias iseloomus on ammugi juba endiselt aluselt ära nihkunud, tööstuseks saanud. See, mis omal ajal, keskajal ja gildede õitseajal ka meil teatud laiem kiht oli, on täna tööstuse tööline ja ma ei saa mitte aru, kuidas meie wale teed käiksimise, kui meie need waranduste objektid, mis omal ajal laiemate rahwakihtide omad olid, jälle laiemate rahwakihtide kasuks tagasi anname. See on ju loomulik. (K. Päts, maal.: Teie peate järjekindel olema ja siis ka teistelt seisustelt ära wõtma.) Jah, härra Päts, siin satun ma jälle kimbatusesse, et mul küllalt juristi nägemist ja mõtlemist ei ole. Ma ei tea kõiki seisusi ja seisusekesi siin mõelda. Kui niisuguseid weel on, siis palun selles suhtes, wõi sellesamas sihis edasi mõelda ja edasi — parandada.

Ma tahaksin weel paar sõna härra Bock'ile paruni ja krahwi tiitli kohta öelda. Ma arwan, et härra Bock Saksamaa olusid Asutawas Kogus wähe wildakult walgustas, kui ta ütles, et just Saksa sotsiaaldemokraadid selles arwamises on, et paruni tiitel ainult nimeküsimus olla. Saksamaal olles mina seda asja küll mitte nii tähtsaks ei pidanud, et ma tema kallal juurdlema oleksin hakanud. Üks asi paisis mul seal siiski silma. See oli krahw Reventlow'i kirjutus „Deutsche Tageszeitung'is“. Ta kirjutas nimelt sellest ülekohtust, mida Teiegi, härra Bock, siin toonitasite, kui seisuste nimi seaduste waljusega ära kaotatakse, nii et seda enam luba tarwitada ei ole, siis seisuse inimesed endid ikkagi edasi eneste wahel krahwiks ja paruniks nimetaksid, mida neile ometi keelata ei saa. Sellest kirjutusest järeldan ma seda, et selle küsimuse lahendamise Saksamaal mitte niisugune ei wõinud olla, nagu härra Bock siin meile kirjeldas. Wastasel korral poleks krahw Rewentlow Saksa rahwuskogu mitte nõnda siunanud. Härra Bock tõi kartuse ette, et meil just laiemad rahwakihid selle läbi seaduse wõrkuse alla wõiwad sattuda, kui nemad kedagi unustades paruniks wõi krahwiks nimetawad. Tahaksin siin härra Bock'ile trööstiwalt öelda, et suurte hulkade eest siin mitte karta ei maksa, — nad ei ole mitte nii wäga maiad nende tiitliteandmistele järele. (M. Bock, sks.: Ärge rääkige!

Naer.) Ma tean ühe talupoja, kellele puuraimuse juures öeldi: Parun tuleb, waata ette, Jüri! Ja Jüri wastas: Kurat! minu pärast tulgu parun wõi krahw, see on mul üks puhas! (M. Bock, sks.: Ma ei mõelnud seda.) No siis eksisin ma. (J. Temant, maal.: Kas see on wõimalik, et Teie eksite? Naer.) Isegi härra Temant eksib.

Juhataja **J. Westholm** (kõlis-
tab): Palun korda pidada.

M. Martna (sd.): Ka siis, kui ma eksisin, ärwan ma, et ma siin mitte ainus eksija ei ole, ma tean igatahes ka teisi inimesi, kes sedawiisi eksiwad.

Ma tean ainult ühte öelda, et suured hulgad mitte selle karistuse alla ei lange. Siin on wististi rohkem seda mõeldud, et parunid ja vonnid oma tiitlite nõudmises mitte enam nõnda inimeste peale käia ei tohi ja neid mitte kohtu ette wedada ei saa, kes nende tiitlid ütlemata jätawad, nagu see aastate eest on sündinud. (M. Bock, sks.: Mis seadus see oli?) Seadust Teile nimetada ei tea, aga meie elasime kunni wiimase ajani klasside maal, kus ka kohtunik ainult klassikohtunik oli ja ikkagi kõrgema klassi kasuks otsustas. Oli sellest küllalt, kui parun kohtuniku juurde läks ja kaebas. Kas tal seaduslik õigus oli wõi mitte ei olnud, selle peale meie kohtunikud ja adwokaadid tol korral nii wäga ei waadanud. Niisuguste wõimaluste eest hoidmiseks on käesolew määrus omalt kohalt tarwilik. Teile, härra Bock, wõin ma siin ühe lugepeetud adwokaadi ütelse ette tuua. Teie peate siin nüüd küll mind uskuma, sest tähendatud härra ise on juba mulla all, aga tema oli aumees ja teadis mulle öelda, et Peeterburi ringkonnakohtust oli Rakwere maakonna rahukohtutele etteheiteid tehtud, et seal liiga palju otsuseid talupoegade kasuks oli tehtud, enam kui see riikliku korra ja riigi huwide kohalt waadates sünnis olla... (M. Bock, sks.: Tema ajas Teiega nalja.) Teie püüate minuga nalja ajada, kuid ma lükan Teie nalja Teile enesele tagasi. See, kes nõnda rääkis, oli minu hea sõber härra Hanser, kes mitte ei waletanud, kes wäga aus inimene ja adwokaat oli.

Nüüd tahtsin ma ka oma fraktsiooni seltsimehele Neps'ile sõnakese öelda. Nimelt seda, et tema sotsiaaldemokraadina liiga palju lokaal patriotismi ajab. Tema

oleks muidugi wist wäga rahul, kui Saaremaa kuningriik oleks ja siis ise selle lossi omandaks. (Naer. J. Temant, maal.: Protestandid on seal, härra Neps.)

Mis apostliku koguduse kirikutesse puutub, — ma ei taha härra Kann'i kuidagi haawata, aga neid kirikuid on Tallinnas tõesti rohkem, kui neid waja näib olewat. (N. Kann, krst.: Ma rääkisin terwest maast.) Hea küll, ma räägin siin ainult Tallinnast. Kui meie kõik apostlikuusulised kokku kutsuksime ja neile kohuseks teeksime, et nemad kõik Tallinna selle usu kirikud korras hoiaksid, siis, härra Kann, tuleb Teil puudus kätte! Sel puhul ei tea ma mitte, missuguse wäljapääsetee Teie leiaksite. Kirikuid müüa Teie ei wõi. (Wahelhüüe: Miks ei wõi?) Noh, mina olen kuulnud, et seal on niisugune püha koht sees, mida müüa ei wõi. (Wahelhüüe: Selle wõib wälja wiia.) Mina arwan, et see kunni maasügawusen püha on ja kui Teie sinna ka kaewu kaewaksite, oleks see ka püha. — Ma ei mäleta, kas mulle nelja silma all, wõi siin awalikult tähendati, et kord on Tallinnas kawatsetud üht niisugust kirikut köögiks ja rahwa söögimajaks teha. Mina arwan, et see ei oleks mitte kõige halwem tarwitamise otstarb olnud, sest kirikuid on nii palju, et usklikud neid kõiki täita ega ka korras pidada ei suuda. Kui kirikuid palju on ja köökisid wähe, siis ei ole sugugi iseäralik, kui mõnda kirikut selleks otstarbeks tarwitada wõiks. (N. Kann, krst.: Aga sahariin?) Kas seal sahariiniga wõi mõne muuga teed magusaks tehakse, see on ükskõik. (J. Temant, maal.: Siia maale karistati sahariini eest.) Ma ei tea, kas sahariini eest on karistatud. Teie, härra Temant, olete adwokaat ja Teil on need asjad muidugi teada. Nüüd ütlesin ma härra Temant'ile aga paar sõna trööstiks Shweitsist. (Üldine naer.) Ma wõin siin näiteks teatada ja soowin seda ka meile eeskujuks, et seal, näiteks Bernis tarwitatakse sagedasti Prantsuse kirikut — Französische Kirche — ilmalikkudeks otstarbeks. Ma ei ütle, et seda seal otsekohe köögiks oleks tarwitatud. Seal antakse kontserte, peetakse kõnesid jne. Ühel jõululaupäewaõhtul ma olin ise seal, kui Karl Mohr lastele sotsiaaldemokraatliku jutluse pidas. Teie, härra Temant, ei olnud muidugi seal.

Edasi wõin öelda, et ma Zürichis Jakobi kirikus, kus Pflüger õpetajaks oli, kontserdil isegi internatsionaali ja marseljeesi kuulsin, rääkimata Uthmann'i ilusatest wiisidest „Im Hochland fiel der erste Schuss“, „Märzluft“ jne. Rahwas plakutas seal ka käsi. Kõige selle juures ei läinud seal aga mitte midagi katki, see on ilm jäi terweks, kirik jäi terweks ja mitte keegi ei saanud häda. Pühapäewal läks Pflüger kantslisse ja jutlustas seal jälle jumalasona ja sotsialismi oma wiisi. Meil oleks sarnasel korral kirik wist 3 kuuks kinni pandud ja terwe kari piiskoppe oleks siis tulnud ja teda enne uuesti awamist „sisse“ õnnistanud. Ma olin hiljuti siin Kaarli kirikus, kui seal lugupeetud Asutawa Kogu liige härra Kapp kadunud dr. Laipman'i matuskõnet pidas. Mina ja ka teised inimesed, kes seal olid, tundsime seda puudusena, et ka teised inimesed seal kadunu mälestuseks kõnelema ei wõinud. See oli lubamata. Mispärast ei wõinud teised inimesed seal ka oma sõna öelda, see on täitsa imelik. Muidugi oleks sel korral, kui keegi rääkida oleks julgenud, kirik 3 kuuks kinni pandud ja oleks piiskop pidanud tulema teda pühitsema. Selles asjas soowitan mina härra Temant'ile Shweitsi eeskujuks. (Kiidua waldused p a h e m a l p o o l j a o s a l t k e s k e l.)

A. Sorokin (wn.): Я, господа, безпокою Вас лишь в тех случаях, когда это мне практически необходимо. В данном случае эта необходимость встречается у меня по поводу § 6 настоящего законопроекта. На примере этого параграфа я хочу показать депутату Мартна, что у нас юристов вовсе не какое-либо особое мышление, непонятное прочим смертным, но просто мы, привыкшие применять законы к практической жизни, скорее усматриваем в законопроекте те явные несообразности, которые при его применении вызовут необыкновенную путаницу. Дополнять приведенные здесь ранее юристами возражения я не считаю своей непосредственной обязанностью, хотя и констатирую явно недостаточную разработку закона, проведение которого полностью должно повлечь за собою выкидывание в печку всего 3-го тома свода местных законов, всецело построенного на сословном начале. Однако в качестве русского представителя я не могу не остановиться на вышеназванном 6-м параграфе, трактующем о церковно-приходском имуществе. Прежде

всего я в сильной степени недоумеваю как вообще попал этот параграф в данный закон. Российская церковь никогда сословным учреждением не была. Даже и духовенство было сословием только по названию и профессии. Законопроект говорит о церковно-приходском имуществе, приобретенном на государственный счет. Стало-быть речь идет вовсе не о сословном характере этого имущества, а о его происхождении. Но ведь эта часть вопроса о взаимоотношениях между церковью и государством и сие никакого отношения к вопросу о сословиях не имеет. Впрочем и по этому вопросу Российское государство в 1918. году на всероссийском церковном соборе сделало жест, котораго вы здесь повидимому сделать не хотите. В России все имущество церкви которым она до того владела и пользовалась, перешло к приходам. Этот закон постановлением временного эстонского правительства, если не ошибаюсь, от 19. апреля 1919. года объявлен действующим и в эстонской республике. Далее и по существу проектируемой меры я обращаю ваше внимание, что чрезвычайно редко церковное имущество приобреталось всецело на государственный счет. Обыкновенно средства доставлялись разнообразными способами. В частности видимый из этих окон собор построен на пожертвования по всероссийской подписке и сбору. При применении закона возникнет ряд весьма сложных случаев, которые надлежало бы предусмотреть собранием по сему вопросу более исчерпывающего материала.

Наконец я должен здесь удостоверить, что применение проектируемой меры к русским в частности приходам, судорожно именно теперь пытающимися при помощи имеющихся у них остатков имущества наладить свою экономическую жизнь, разорит их окончательно и лишит возможности существования. Я полагаю, что таково рода решение огромной важности исторического вопроса об отношении церкви к государству отнятием имущества по параграфу закона, не имеющего к вопросам церкви никакого отношения, не есть правильное решение. Несомненно следует быть более осторожным в решении вопросов религиозной жизни населения, которое в своем большинстве придает этой жизни гораздо большее значение, чем вы, господа, это себе повидимому представляете. По изложенным соображениям я поддерживаю предложение о возвращении законопроекта в комиссию.

Juhataja **J. Westholm**: Lõpuna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Ma pean siin mõne lühikese wastuwaidlemisega esinema. Mis härra Päts'i waestelaste-kohtusse puutub ja mille kohta ta etteheiteid tegi, nagu ei peaks see mitte küllalt selge olema, ja et kohtuministeriumi tahteid ära jagada, kui seda tarwis peaks olema. Minu arwates seda tarwis ei ole, waid kohtuministerium teab ise nii-kui-nii, mis ta teeb seaduse järele. Siis mis härra Päts'i poolt puudutatud gildedesse mõjub, see seadus ei saa seda mitte ära otsustada. On wõimalus seda gildede küsimust ära otsustada ainult siis, kui tema saab kõikkülgsest läbi waadatud ja praegu on meil ainult seda tarwis, et korralduse juures nüüdsest peale gilded mitte seisuslikult walitseda ei saa, waid see warandus läheb töö-hoolekandeministeriumi alla ja see, et selle kohta ettepaneku teeb seadusandlik komisjon, et peab lõpulikult korraldatud saama, see on minu arwates wäga arusaadaw ja wastutulew ja teisiti seda naljalt teha ei saagi. Kui härra Päts leiab, et siin § 6. sõnad „keskasutused, kui asutused“ teatavas mõttes udused on, noh ma ei tea, kas kirikunõukogul wõi kuidas teda kutsutakse, üldse kindlat seaduslikku alust on, ja kas neil üldse kindlat ajalugu olemas on? Kui nüüd härra Kann ja Sorokin § 6. teise wäite pärast suures mures on, siis pole see mitte nii wäga põhjendatud. Wene waimulikseisus ei olnudki kaugelt seda mitte, mis „kak soslownõh“ kutsutakse, waid Wene waimulikseisus oli täiesti korraldatud seisus. Peale selle oli neil weel aadeliseisus, kodanikuseisus, waimulikseisus ja talupojaseisus. Mis nende warandusse puutub, siis olid need keskkorralduse käes, nagu kirikud, piiskopkonna warandused, majad jne. Need olid kõik sinodi toimetuse all. Ja püha sinod oli ka kui juriidiline korraldus ja minu arwates on see täiesti loomulik, kui see, mis Wene walitsuse ajal sinodi oma oli, — riigi kirikukogusid ei tundnud Wene kirik üldse, waid kõik olid sinodi korralduse all — siis on see täiesti loomulik, kui see nüüd kõik riigi kätte läheb. Meie ei taha sugugi nii kaugele minna, kui Prantsusmaal riigi ja kiriku lahutamise juures tehti, et meie kõik koguduse waranduse riigi omaks tunnistame. Kui tõesti kiriklik elu olemas on ja kui apost-

likud kogudused nii elujõulised on, et nad kirikut jõuawad ise ülewal pidada, ja et meie ei pruugi mitte kirikut ehitada kroonu kulul, et teatawat poliitikat ajada, ning mingisugust kunstlikku pressi peale panna. Kui see press aga ära kaotatakse, kelle kätte need warandused siis peawad jääma? See wiimane perekond, kes seal wiimaks ehk jääb, kui see koguduse warandusi, kui oma warandusi ära kasutab, siis on see ülekohus ühiskonna wastu ja seda enam weel riigi wastu. Kui nüüd seisuslikud asutused on üles ehitatud korjandustega, nagu näiteks peakiriku jaoks oli ülewenemaalik korjandus, kuid selle korjandusega ei ole ta ka weel mitte üles ehitatud. (A. Sorokin, wn.: Missugune ühendus on sellel seisusliku asutusega?) Ma ütlen, et see püha sinodi warandus oli riigil seisuslik riigi asutus, waimulikuseisuse esituse jaoks.

Mis nüüd sellesse puutub, kuidas rüütelkonna warandusega ümber käia, siis ei saa ma tõesti mitte aru, kuidawiisi härrad Koch ja Bock ei taha aru saada, et meie rüütelkonnad ajajooksul eesõigustatud seisukohal olid ja et need maksud, mis nemad on maksnud, et need ialgi ei ole rüütelkonna taskust tulnud, waid need olid suuremalt jaolt ikkagi maasaadustest, ja siis on wäga arusaadaw, kui need warandused ühiskonna kätte tagasi lähewad, kus nende koht on. Härra Bock ei olnud rahul selle otsusega, et need lepingud, mis pärast 24. weebr. 1918. a. on tehtud, et need tühjaks tunnistatud saawad. Et mitte asjata sekeldusi sünnitada ja et asi selgem oleks, — teie hädaldate, et asi küllalt selge ei ole — lubage seletada, et juba 17. aastasajal Wenemaal seisused, kui ka sarnased asutused, nii õelda, faktiliselt pidid ära kaduma. Aga meie, wististi üksikute rüütelkondade esitajad, on weel, mina ei tea mis põhjus neil selle jaoks on, katset teinud rüütelkondlikke asutusi edasi asutada, ilma et selleks üldse mingisuguseid juriidilisi põhjusi olemas oleks. Kui aga nüüd mõne kohtuprotsessi kaudu ehk kellegile ametkonnale ülesandeks teha selle seltsi käest, wõi inimese käest warandust tagasi nõudma hakata, siis on palju lihtsam, kui siin ära määratud saab, et...*) on tühised, siis ei ole seal enam mitte pikka protsessi, waid on lihtsalt asi ära otsustatud.

*) Originaalis puudub sõna.

Noh, härra Neps'ile vastas härra Martna, nii et mul selle peale ei maksa aega raisata. Minu arust need etteheited, mis siin on tehtud, ei ole kaugeltki mitte takistuseks, et üksikasjalisele arutamisele üle minna ei wõi. Neid puudusi, nagu siin näidati, wõiks wäga hästi paranduste teel kõrwaldada, kui seda enamus Asutawas Kogus tarwilikuks leiab. Minule isiklikult seda tarwis ei näi olevat, sellepärast panen ette selle seaduseelnõu lugemisele, üksikasjalisele arutamisele üle minna.

Juhataja J. Westholm: Siin on kaks paralleel-ettepanekut: 1) ettepanek seaduseelnõu komisjoni tagasi anda ja teine teisele lugemisele üle minna. Panen selles järjekorras, nagu nad on ette pandud, hääletamisele. (Hääletatakse.) Teine ettepanek on absoluutse enamuse saanud, sellega otsustatakse seaduseelnõu lugemisele üle minna.

4. Kinnitusameti seadus — I lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja A. Tulp: Kinnitusameti seadus on tööhoolekandeministeeriumi poolt wälja töötatud ja töökaitse komisjoni saadetud. Kinnitusamet on kinnitusseaduse järele ammugi makswusel, kui järewalwe asutus. Amet oli tegewuses 1912. a. peale, kunni rewolutsiooni ajani, kust ajast peale neid enam kokku ei kutsutud sellepärast, et nende koosseis oli ajast ja arust maha jäänud, liiga ebademokraatlik ja tuletas Wene tsaariaegu meelde. Ameti koosseisus oli 8 ametnikku ja 7 nõndanimetatud walitud liiget, missugustest wiimastest kaks olid tööandjate poolt ja 2 tööliste poolt ja 2 semstwo esitajat ja 1 kubermangu linna esitaja. Sellepärast, et sel ajal asjasthuwitatute poolt amet nõrgalt esitatud oli, ei ole kinnitusametit rewolutsiooni algust 1917. a. saadik kokku kutsutud. Kinnitusseaduste täitmise üle uut järewalwet korraldada on raske ilma kinnitusametita. Enne seda, kui ei selgunud töökaitse komisjoni muudete kawad haiguse vastu ja emade kinnitamise seaduses, ei saanud töö-hoolekandeministeerium kinnitusameti seadusprojektiga esineda. Nüüd, kus haiguse vastu kinnitamise seadus rahwasaadikutele kätte jagatud, seadis töö-hoolekandeministeerium kinnitusameti seadusprojekti kokku. Töökaitse komisjon ei ole selles projektis mingisuguseid olulisi muudatusi ette wõt-

nud, peale mõne redaktsioonilise paranduse. Kinnitusamet on jäänud selle ülesande jaoks, mis temal Wene ajal oli, see on puht järewalwe asutuseks. Kohtu funktsioone, see on nõudmiste asjus otsuseid teha, temal õigust ei ole. Selles asjas läksid sennimakswad seadused Saksa- maa ja Daanimaa seadustest lahku. Meil on kinnitusamet puhas administratiiv ja järewalwe korraldus, kuna seal kinnitusametil õigus on tsiwiil nõudmiste asjus otsuseid teha. Töö-hoolekandeministeerium, seaduseelnõu läbi töötades, tuli juba minewal aastal arwamisele, et ei wasta demokraatlikule korrale, kui tekiks peale ühe demokraatlikult rajatud kohtu weel erifunktsioonidega kohtuid. Selles mõttes läheb uus kinnitusameti seadus lahku Saksamaa seadusest, kust meil uued instituudid laenatud. Kõige rohkem tuli kinnitusameti juures muuta nende koosseisu. Nagu ma juba ütlesin, tegi endine bürokraatlikuks nimetatud koosseis tööliste huwide esinemise ja kaitsemise wõimatuks. Rewolutsiooni algust peale 1917. a. töötas Wene ajutise walitsuse tööministeeriumis üks komisjon kinnitusameti seaduse muudete kallal. Ei suudetud kuidagi moodi koosseisu asjus kokku leppida; kunni enamlaste pöördeni figureerisid sel korral kaks projekti: üks ministeeriumi poolt ja teine tööliste poolt kokkuseatud projekt. Pärast enamlaste pööret wõeti vastu tööliste projekt, kuulutati dekreedina wälja. Selle projekti järele ei ole pooled ühesuguses suures esitatud. Meil see seadusena ei maksa. Töö-hoolekandeministeeriumi projekt, mis rahwasaadikutele kätte antud, on rajatud põhimõttele, et töölised ja tööandjad on esitatud ühesuguses suures, ja peale selle saawad sealt osa wõtma asjatundjad. Weneaegne kinnitusameti koosseis oli 15. liikmeline. Meie arwasime, et kinnitusameti koosseisu wõib ilma mingisuguse kahjuta vähendada, ja töö-hoolekandeministeeriumi projektis ongi kinnitusameti koosseis 10 liikme peale määratud. Selle juures on ametis 4 esitajat tööliste poolt, 4 tööandjate poolt ja 2 on asjatundjat, walitsuse asutuste esitajat. Tööliste ja tööandjate esitajad saawad, nagu projektis näha, teatawa kinnitusorganisatsiooni poolt walitud, aga asjatundjaid on arwatud 2, 1 kohtuministeeriumi esitaja, keda rahukogu määrab, ja teine on tööhoolekandeministeeriumi poolt — kohalik töökaitse kommissar. Uudise, millega

projekt Wene seadusest lahku läheb, leiame kinnitusameti sisemises korras, kus on ette nähtud, et selle ametlikud istumised saavad kohtuniku juhatusel olema ja asjast aruandjana wõi ettepaneku tegijana saab esinema töökaitse komisjar. Et tegewus wõimalikult lihtsam oleks ja tööliste kättesaadaw, kelle kaitseks amet peab olema, on otsuseks tehtud töölisteesitajate arwu ja komisjoni hulka suurendada. Kui meie oleksime jäänud endise weneaegse kawa juurde, siis oleks pidanud olema kaks kinnitusameti, üks Eestimaa — endises Eestimaa kubermangus — teine Põhja-Liivimaa jaoks. Meie kawa järele on iga töökaitse komisjari jaoskonnas kinnitusamet ja sellest järgneb, et iga kahe maakonna jaoks üks amet on. Mis puutub kinnitusametite wõimupiiridesse, siis peab tähendama, et see osa seadusest on olulises ühenduses meie makswate kinnitusseadustega. Ainult mõned redaktsioonilised parandused on ette wõetud. Sellest aru andes teen ma ettepaneku selle seaduse sisulisele arutamisele üle minna ja teda I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja J. Westholm: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud selle seaduse I lugemisele üle minna. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud I lugemisele üle minna.

Komisjoni aruandja poolt on weel ettepanek tehtud see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

5. Kinnitusnõu- Töökaitse komisjoni aruandja kogu seadus — I lugemisel.

A. Tulp: Kinnitusnõukogu on sotsiaal-kinnitusseaduste täitmiste järelwalwe kõrgem asutus ja selle asutuse olemasolu on ka tingitud meie makswatest sotsiaal-kinnitusseadustest. Wene seaduse järele oli olemas niisugune asutus, aga tema koosseisu kohta peab sedasama tähendama, mis ennem kinnitusameti koosseisu kohta tähendasin, et selles koosseisus oli niwõrd suurel mõõdul ametnikke ja niisuguseid, kes pärast suurt pööret Wenemaal täiesti wõimatuks tegid kinnitusnõukogu kokku kutsuda. Nii ei ole kinnitusnõukogu pärast suurt rewolutsiooni koos olnud. Kui nüüd töö-hoolekandeministee-

riumis see projekt läbi waadati, siis tuldi arwamisele, et koosseis wõib ilma mingisuguse kahjuta wähem olla, kui Wene korraldusel oli, ja wähendati tema liikmete arwu 28 pealt 15 peale. Tuldi arwamisele, et ka siin wõib läbi wiia pariteedi pohimõtet, et tööandjate ja tööliste esitajaid ühel määral sisse wiia. Sellest siis tekkis lõppude-lõpuks 15. liikmeline koosseis. Töölisteesitajate walimine käib tehtud kinnitusasutuse kaudu, nende kaudu, kuspool töölisteesitus kõige täielikumalt wälja kujunenud. Tööandjate esitus on kaheks jaotatud. On kindel wahekord wõetud riigitööstuse ja eratööstuse wahel, ja praegusel korral, kus eratööstus täiesti kängus on, määrati riigitööstus eratööstuse wastu, nagu kolm kahe wastu. Nii on riigi tööandjate esitus sellest asjast kõigerohkem huwitatud, ja seal on ette pandud siis kaubandus-tööstus- ja teiste ministeeriumide esitajad. Kui eriteadlased seaduse kaitse mõttes osa wõtawad, siis on nad esitatud töökaitse ministeeriumiga: töö-hoolekandeministri, töökaitse osakonna juhataja ja toimkonna juhataja poolt, peale selle on eriteadlastena osa wõtmas kohtuministeeriumi ja terwishoiu peawalitsuse esitajad. Mis puutub seaduse osasse, mis kõneleb tegewuse piiridest ja ülesannetest, siis selle osa kohta peab tähendama, et see on niisama olulises ühenduses nende kinnitusseadustega, mis meil maksmas on, ja on ainult redaktsioonilised parandused ette wõetud, aga juriidiliselt on nende seaduste, wõi nende kinnitusasutuste wõimupiir endistega sarnane. Ma teen ettepaneku seadusprojekti sisulisele arutamisele asuda ja seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja J. Westholm: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud selle seaduse I lugemisele üle minna. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud I lugemisele üle minna. Peale selle on komisjoni aruandja poolt tehtud ettepanek seda seadusprojekti I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

6. Terwitustelegrammide ettekandmine. Sekretäär **H. Raudsepp** (loeb): Rahupäewil esimest korda kokku tulles terwitab Saare maakonnanoükogu Asutawat

Kogu ausa ja wabariigi sihtidele wastawa rahu eesi. Unustamata rahutegija ja parema wabariigi kodaniku Jaan Poska surma puhul awaldab nõukogu Asutawale Kogule sügawat kaastundmust. Esimees Ermus.

Ülesaaremaaline põllumeeste koosolek

terwitab Asutawat Kogu ja soowib jõudu Eesti demokraatliku wabariigi ülesehitamise tööl. Koosoleku juhatus.

Juhataja **J. Westholm**: Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **J. Westholm**.

Abisekretäär **H. Raudsepp**.